

Wyrok z 4 lipca 2002 r., P 12/01
**ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA NIEZŁOŻENIE WNIOSKU
O OGŁOSZENIE UPADŁOŚCI**

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna; pytanie prawne sądu Inicjatorzy: osoba fizyczna; Sąd Rejonowy w Szczecinie	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli	
Orzekanie przez sąd okresowego zakazu prowadzenia działalności gospodarczej oraz pełnienia niektórych funkcji w spółkach prawa handlowego i spółdzielniach w stosunku do osoby, które uchybiła obowiązkowi złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości [Rozporządzenie Prezydenta RP z 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe: art. 17 ² (dodany w 1997 r.)]	Zasada państwa prawnego Wolność działalności gospodarczej Zasada proporcjonalności Zasady dotyczące odpowiedzialności karnej Prawo do sądu Wolność wyboru i wykonywania zawodu [Konstytucja: art. 2, art. 22, art. 31 ust. 3, art. 42, art. 45 ust. 1, art. 65 ust. 1]	

Przed 1 października 2003 r., tj. przed wejściem w życie ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, obowiązywało prawo upadłościowe z 1934 r., ustanowione rozporządzeniem z mocą ustawy wydanym przez Prezydenta RP.

Celem sądowego postępowania upadłościowego jest przede wszystkim uzyskanie z majątku niewypłacalnego przedsiębiorcy środków potrzebnych do zaspokojenia – w możliwie największym stopniu – jego wierzycieli. Wobec niebezpieczeństwa postępującego uszczuplenia majątku dłużnika pożądane jest jak najwcześniejsze ogłoszenie jego upadłości. Prawo upadłościowe z 1934 r. nakładało na niewypłacalnego przedsiębiorcę (jeżeli przedsiębiorcą jest osoba prawna – na osoby ją reprezentujące) obowiązek wystąpienia do sądu o ogłoszenie upadłości. Dla przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną termin obligatoryjnego złożenia wniosku wynosił dwa tygodnie od dnia zaprzestania płacenia długów, dla osoby prawnej – dwa tygodnie od dnia, w którym majątek nie wystarcza na zaspokojenie długów (art. 5 prawa upadłościowego z 1934 r.).

Zaskarżony w niniejszej sprawie art. 17² prawa upadłościowego, dodany ustawą nowelizującą z 31 lipca 1997 r., ustanawiał sankcję za niedopełnienie powyższego obowiązku. Według § 1 tego artykułu osoba, która wbrew prawnemu obowiązkowi nie złożyła w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, mogła zostać pozbawiona, na okres od 2 do 5 lat, prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji pełnomocnika lub reprezentanta przedsiębiorcy, a także członka rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej w spółce akcyjnej, spółce z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółdzielni. Zamieszczony na końcu tego paragrafu zwrot „chyba że nie ponosi winy” oznaczał, że dowód braku winy został przerzucony na osobę, która nie dopełniła obowiązku.

Postępowanie toczyło przed sądem prowadzącym postępowanie upadłościowe (§ 2), który powinien je wszcząć z urzędu (§ 3).

Wyrok w niniejszej sprawie zapadł w wyniku łącznego rozpoznania pytania prawnego Sądu Rejonowego w Szczecinie oraz skargi konstytucyjnej Marcina K.

Inicjatorzy kontroli konstytucyjności art. 17² prawa upadłościowego stali na stanowisku, że kwestionowana przez nich sankcja, chociaż jest orzekana w trybie postępowania cywilnego, ma w istocie charakter karny, ponieważ pełni funkcję prewencyjną i wychowawczą, a nie kompensacyjną. Zarzucili oni, że ustawowe uregulowanie stosowania tej sankcji zakłada domniemanie winy, inicjowanie postępowania przez sąd z urzędu, i to postępowania nie mającego cech kontrydiktoryjności (brak oskarżyciela), ograniczenie prawa oskarżonego do obrony (przez odesłanie do przepisów procedury cywilnej, a nie karnej) oraz możliwość podwójnego karania za ten sam czyn (art. 586 kodeksu spółek handlowych przewiduje bowiem sankcję karną za niezgłoszenie wniosku o upadłość) – co jest, ich zdaniem, sprzeczne z konstytucyjnymi zasadami dotyczącymi odpowiedzialności karnej (art. 42) i bezstronności sądu (art. 45 ust. 1) oraz klauzulą państwa prawnego (art. 2).

Ponadto autor skargi konstytucyjnej zarzucił sprzeczność kwestionowanej sankcji z konstytucyjnymi gwarancjami wolności działalności gospodarczej (art. 22) oraz wyboru i wykonywania zawodu (art. 65 ust. 1), w związku z wymaganiem proporcjonalności w ograniczaniu konstytucyjnych wolności lub praw (art. 31 ust. 3 Konstytucji).

ROZSTRZYGNIĘCIE

Zaskarżony przepis jest zgodny z art. 2, art. 22, art. 45 ust. 1 i art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 42 ust. 1-3 Konstytucji.

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Wolność gospodarcza nie usprawiedliwia naruszeń prawa przez przedsiębiorcę ani nie chroni go przed odpowiedzialnością prawną za brak profesjonalizmu.
2. Do podstawowych zadań państwa należy ochrona bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, która może uzasadniać ograniczenia wolności gospodarczej (wniosek z art. 20 i 22 Konstytucji). Prawo nikomu nie gwarantuje zajmowania konkretnych stanowisk ani wykonywania określonej pracy. Konstytucja w art. 65 ust. 1 zapewnia wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, ale jednocześnie zastrzega kompetencję ustawodawcy zwykłego do wprowadzania wyjątków. W szczególności ustawodawca może, z zachowaniem zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3), uzależnić wykonywanie niektórych zawodów od przestrzegania przepisów mających znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania danego zawodu.
3. Z konstytucyjnej gwarancji prawa do sądu (art. 45 ust. 1) wynika obowiązek ustawodawcy określenia właściwości sądu, adekwatnego do rozpoznawania spraw danego rodzaju.

4. Zasady określone w art. 42 Konstytucji (dotyczące odpowiedzialności karnej) nie przesądzają, że o stosowaniu jakichkolwiek środków represyjnych, a tym bardziej sankcji nie mających charakteru represji mogą orzekać tylko sądy karne. W związku z tym nie jest, co do zasady, niedopuszczalne powierzenie stosowania takich środków innemu sądowi, np. sądowi cywilnemu właściwemu w sprawach gospodarczych.
5. Umieszczenie w Konstytucji przepisów dotyczących domniemania niewinności pośród praw i wolności obywatelskich może niekiedy uzasadniać odpowiednie stosowanie tej zasady w innych postępowaniach represyjnych, w szczególności w postępowaniu dyscyplinarnym. Trudno natomiast odnosić treść art. 42 ust. 3 Konstytucji do procedur ustawowych, których celem nie jest wymierzanie represji, a jedynie tworzenie różnego rodzaju zabezpieczeń, np. w zakresie należytego prowadzenia działalności gospodarczej.
6. Odpowiedzialność przewidziana w art. 17² prawa upadłościowego polega na zastosowaniu z urzędu przez sąd prowadzący postępowanie upadłościowe środka o pewnej skali dolegliwości (okresowy zakaz prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek i pełnienia określonych funkcji w obrocie gospodarczym) wobec osoby, która nie dopełniła obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, wynikającego z art. 5 § 1 lub 2. Zastosowanie tego środka nie jest w istocie represją za uchybienie obowiązkowi, lecz ma na celu przede wszystkim ochronę innych podmiotów przed skutkami działań nieprofesjonalnych.
7. Podobieństwo środka przewidzianego w art. 17² prawa upadłościowego do kary dodatkowej zakazu zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej, orzekanej przez sąd na podstawie art. 41 w związku z art. 39 pkt 2 kodeksu karnego, nie przesądza o tym, że pierwszy z wymienionych przepisów jest przepisem karnym. Porównywane unormowania mają odmienne cele i niejednakową treść normatywną.
8. Odpowiedzialność, o której mowa w art. 17² prawa upadłościowego, jest oparta na bezprawności czynu, a w związku z tym nie ma tu domniemania niewinności. Zawarte w § 1 *in fine* omawianego artykułu sformułowanie „chyba że nie ponosi winy” należy rozumieć w ten sposób, że ten, kto nie dopełnił obowiązku zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, może zwolnić się od odpowiedzialności, jeżeli wykaże, iż uczynił wszystko, czego można było od niego rozsądnie wymagać, aby do naruszenia prawa nie doszło.
9. W Konstytucji RP z 1997 r. kilka elementów składowych zasady demokratycznego państwa prawnego znalazło swój wyraz w przepisach odrębnych od klauzuli generalnej, jaką jest art. 2. Tym samym zostały one wyłączone z zakresu stosowania tej klauzuli. W szczególności podstaw ochrony konstytucyjnych praw i wolności trzeba obecnie poszukiwać w innych niż art. 2 przepisach Konstytucji.

Przepisy Konstytucji

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 20. Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 22. Ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny.

Art. 31. [...] 3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać

istoty wolności i praw.

Art. 42. 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.

2. Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.

3. Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Art. 65. 1. Każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa.